

העולה מהסוגיא

מסכת 'במות' דף עו - פב ♦ גליון 12

פרשת במדבר ה'תשפ"ב

דף עו

♦ דיני נישואין של פצוע דכא

- האם מותר לשאת ישראלית – אסור דכתיב 'לא יבוא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל ה'.
- האם מותר לשאת נתינה – מותר ואין בו איסור של 'לא תתחתן במ' משום שפצוע דכא אין בו קדושת ישראל.
- האם מותר לשאת גיורת ומשוחררת – פצוע דכא ישראל מותר משום שאינו נחשבים ל'קהל', וכן פצוע דכא כהן מותר משום שאין בו קדושת כהונה.

♦ איסור עמוני ומואבי מצרי ואדומי בזמן הזה

- שיטת רש"י – נחלקו התנאים האם אסורים או דלמא מותרים משום שסנחריב בלבב את כל האומות.
- שיטת הבה"ג – עמוני ומואבי ואדומי מותרים משום שסנחריב בלבבם, אבל מצרי אסור משום שלאחר שסנחריב בלבבם חזרו למקומם^א.

דף עז

♦ דיני עמוני ומואבי מצרי ואדומי

- דיני עמוני ומואבי – זכרים אסורים לעולם ונקבות מותרות מיד^ב.
- דיני מצרי ואדומי – זכרים אסורים עד ג' דורות. ונקבות: לר' יהודה אסורות עד ג' דורות, ולר' שמעון מותרות מיד^ג.
- עמוני ומואבי מצרי ואדומי שבא על בת ישראל האם הבת כשרה לכהונה – לר' יוחנן הבת כשרה, לר"ל הבת חללה^ד.

דף עח

♦ דיני יחוס

- גוי מאומה אחת שבא על גויה מאומה אחרת – הוולד הולך אחר האב^ה.
- גר מצרי ראשון שנשא מצרית שניה או להיפך - לרבה בר בר חנה הוולד הולך אחר האב, ולרב דימי הוולד הולך אחר האם דכתיב 'אשר יוולדו' הכתוב תלאו בלידה כלומר באם.
- גר עמוני שנשא גיורת מצרית – הוולד הולך אחר הפגום, ולכן הבנים הם עמונים והבנות הם מצריות.

» השלמות «

א בדברי המשנה במסכת ידים מבואר שעמוני מותר משום שסנחריב בלבב את כל האומות, ואילו בדברי הגמ' בסוגיא מבואר שמצרי אסור, ורש"י סובר שנחלקו התנאים בכך אמנם הבה"ג סובר שלמרות שכל האומות מותרות, מ"מ מצרי אסור משום שלאחר שסנחריב בלבבם חזרו למקומם (תוס' מבאר שלשון המשנה במסכת ידים שסנחריב בלבב את העמונים אינו בדווקא שהרי סנחריב בלבב את כל האומות חוץ מעמון אמנם עמוני מותר משום שנוכדנצר בלבבם).

ב נחלקו התנאים מהו המקור שהנקבות מותרות מיד: לר' יהודה דכתיב 'עמוני' ולא עמונית 'מואבי' ולא מואבית, ולר' שמעון דכתיב 'על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים' ואשה אין דרכה לקדם.

ג המקור של ר' שמעון שהנקבות מותרות מיד הוא, מק"ו שהרי עמוני ומואבי שהזכרים אסורים לעולם הנקבות מותרות מיד וא"כ כ"ש שמצרי ואדומי שהזכרים אסורים רק שלשה דורות הנקבות מותרות מיד, ור"ש בברייתא מוסיף ודורש מפסוק דכתיב 'בנים אשר יולדו להם דור שלישי' בנים ולא בנות. ת"ק במשנה חולק על דברי ר"ש וסובר שיש פירא לק"ו משום שאפשר להוכיח מעריות שאסורים עד שלשה דורות בין זכרים ובין נקבות. ר' יהודה בברייתא סובר כדברי ת"ק שהנקבות אסורות עד ג' דורות דכתיב 'אשר יוולדו' שהאיסור תלוי בלידה כלומר בין בזכרים ובין בנקבות.

ד המקור של ריש לקיש שהבת חללה משום שלומדים מאלמנה לכה"ג שבכל אופן שביאתו בעביירה הבת חללה, אמנם ר' יוחנן סובר שהבת אינה חללה משום דכתיב 'כי אם בתולה מעמיו' בתו כשרה לכהונה (נחלקו הלישנות בגמ' בביאור הדרשה של ר' יוחנן לל"ק דורש 'מעמיו' שאביו מעם אחד ואמו מעם אחר וא"כ אפשר ללמוד מדין זה בין לעמוני שבא על בת ישראל ובין למצרי שבא על בת ישראל, ולל"ב הדרשה של 'מעמיו' הוא דווקא לעמוני שבא על בת ישראל משום שגם באב יש שתי אומות שבנו אסורים ובנותיו מותרות ולפי"ז המקור שמצרי שני שבא על בת ישראל בתו כשרה לכהונה הוא מהצד השווה של עמוני שבא על בת ישראל ושל מצרי שני שנשא מצרית שניה).

ה הנפק"מ בדין זה הוא לענין איסור עמוני ומואבי מצרי ואדומי, וכן נפק"מ לענין איסור 'לא תחיה כל נשמה' שנאמר בשבעה אומות.

◆ דיני חציצה - מדאורייתא דין חציצה נאמר בכלו או ברובו שמקפיד. ומדברנן דין חציצה נאמר גם רובו ואינו מקפיד או מיעוטו ומקפיד, אבל מיעוטו שאין מקפיד אינו חוצץ¹.

◆ דיני ממזר

- זכרים – אסורים לעולם².
- נקבות - לר' אליעזר אסורות עד עשרה דורות, ולר' יהושע אסורות לעולם³.

דף עט

◆ דיני נתינים – נתינים אסורים לעולם בין זכרים ובין נקבות⁴.

◆ דיני סריס ליבום

- לרבי עקיבא - סריס שלא היה לו שעת הכושר לא חולץ ולא חולצים לאשתו, סריס שהיה לו שעת הכושר חולץ וחולצים לאשתו⁵.
- לרבי אליעזר – סריס שאין לו רפואה לא חולץ ולא חולצים לאשתו, סריס שיש לו רפואה חולץ וחולצים לאשתו⁶.

דף פ

◆ דיני סריס ואילונית

• מהו סריס ואילונית:

- סריס שיש לו סימני סריס ולא הביא שתי שערות וכן אילונית שיש לה סימני אילונית ולא הביאה שתי שערות⁷:
 - לב"ש – בגיל י"ח נחשבים לסריס ואילונית.
 - לב"ה – בגיל עשרים נחשבים לסריס ואילונית.
 - לרבי אליעזר – בגיל י"ח נחשבת אילונית ובגיל עשרים נחשב לסריס.
- סריס שאין לו סימני סריס – בגיל שלשים וחמש נחשבים לסריס ואילונית.
- דיני סריס ואילונית:
 - עד גיל י"ג לזכר וי"ב לנקבה - נחשבים לקטנים.
 - מגיל י"ג לזכר וי"ב לנקבה עד גיל י"ח או כ' (כדלעיל) - לרב נחשבים לגדולים ולשמואל נחשבים לקטנים⁸.

ש"ס השלמות

- 1 דעת רש"י שדיני חציצה הללו נאמרו בחציצה בגופו, אבל חציצה בשעריו מדאורייתא מיעוטו שאינו מקפיד חוצץ. אמנם דעת התוס' שאין חילוק בין דין חציצה בגופו לדין חציצה בשעריו.
- 2 בפסוק כתוב 'לא יבא ממזר בקהל ה' גם דור עשירי לא יבוא לו בקהל ה'', והמקור שגם לאחר דור עשירי אסור הוא מגז'ש' עשירי עשירי' מעמון ומואב שכתוב בהם 'גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם'.
- 3 ר' אליעזר סובר שהנקבות אסורות עד עשרה דורות, וא"א ללמוד מהגז'ש' מעמון ומואב, משום שהאיסור של עמון ומואב נאמר רק בזכרים ולא בנקבות ('דון מינה ומינה'). אמנם ר' יהושע סובר שאפשר ללמוד מהגז'ש' מעמון ומואב לאסור את הנקבות לאחר עשרה דורות ('דון מינה ואוקי באתרה').
- 4 הגמ' מבארת שהנתינים הם גבעונים משבעה אומות שהתגיירו, ויהושע גזר עליהם שיהיו עבדים למזבח ולעם ישראל דכתיב 'ויתנם יהושע ביום ההוא חוטבי עצים ושואבי מים לעדה ולמזבח ה'', וגזירה זו הייתה רק בזמן שבית המקדש קיים. ודוד הוסיף וגזר לאחר שבית המקדש קיים, ונחלקו רש"י ותוס' בביאור דברי הגמ': רש"י מבאר שדוד גזר עליהם איסור חתנות, ותוס' מבאר שדוד גזר עליהם עבדות, אבל איסור חתנות אסורים מדאורייתא מהלאו של 'לא תתחתן בם'.
- 5 המקור שסריס אינו חולץ דכתיב 'להקים לאחיו שם' פרט לסריס שאינו יכול להקים שם, והמקור שסריס לא חולצים לאשתו דכתיב 'ולא ימחה שמו מישראל' פרט לסריס ששמו מחוי מישראל.
- 6 הגמ' מבארת שדברי ר"ע שסריס שהיה לו שעת הכושר חולץ וחולצים לאשתו, נאמרו לפי המ"ד בדעת ר"ע שיש ממזר מחייבי לאוין ד'שאר' אבל מחייבי לאוין שאינם ד'שאר' אין ממזר. אבל לפי המ"ד שיש ממזר מחייבי לאוין שאינם ד'שאר', לא חולץ ולא חולצים לאשתו, משום שפוקע הזיקה שהרי אסור בלאו של 'לא יבוא פצוה דכא וזרות שפכה בקהל ה'".
- 7 הגמ' מבארת שהסימן של סריס שלא היה לו שעת הכשר הוא ש'אין מי רגליו עושים כיפה' וסימן זה אפשר לדעת בקטנותו. הגמ' מוסיפה שלא חוששים שהיה סריס מקטנותו ולאחר מכן הברייתא וחזר ונהיה סריס, משום שסריס הוא חולי בכל הגוף ולא שכיח שיבריא ויחזור ויחלה.
- 8 דעת שמואל [דף פ א] שר' אליעזר חזר בו שסריס שיש לו רפואה לא חולץ ולא חולצים לאשתו, ודעת ר' אלעזר [שם] שר' אליעזר לא חזר בו.
- 9 סימני סריס: א. אין לו זקן (כלומר שלא נתמלא זקנו). ב. שעריו רך. ג. בשרו חלק. ד. אין מי רגליו מעלים רתיחה (רבי שמעון בן גמליאל). ה. אין מי רגליו עושים כיפה (יש אומרים). ו. שכבת זרעו צלולה (יש אומרים). ז. אין מי רגליו מסריחין (יש אומרים). ח. רוחץ בימות הגשמים ואין בשרו מעלה הבל (אחרים). ט. קולו לקוי ואינו ניכר בין איש לאישה (רבי שמעון בן אלעזר).
- 10 סימני אילונית: א. אין לה דדים. ב. תשמיש קשה לה. ג. אין לה שיפולי מעים כנשים (רבי שמעון בן גמליאל). ד. קולה עבה ואינה ניכרת בין איש לאישה (רבי שמעון בן אלעזר).
- 11 ובדברי הגמ' מבואר שלפי רב בגיל י"ב נחשבת לבוגרת, ולא כמו נערה רגילה שבגיל י"ב נחשבת לנערה, ובגיל י"ב וששה חדשים נחשבת לבוגרת.

○ לאחר גיל י"ח או כ' (כדלעיל) - נחשבים לגדולים.

◆ **תינוק 'בן שמונה' האם נחשב לבר קיימא**

- באופן שלא נגמרו סימניו – אינו בר קיימא^{טז}.
- באופן שנגמרו סימניו - לת"ק אינו נחשב בר קיימא, ולרבי ולרבנן שמעון בן גמליאל נחשב בר קיימא משום שאומרים שהוא בן שבעה והשתהה^{טז}.

דף פא - פב

◆ **דין אנדרוינוס ודין תרומה בזמן הזה (לדעת ר' יוסי)**

- לריש לקיש - אנדרוינוס נחשב ספק זכר ספק נקבה, ותרומה בזמן הזה דרבנן^{טז}.
- לר' יוחנן - אנדרוינוס נחשב זכר ודאי, ותרומה בזמן הזה דאורייתא^{טז}.

◆ **דיני ביטול**

- דין ביטול ב'דבר חשוב' - דבר חשוב לא בטל. ונחלקו התנאים מה נחשב דבר חשוב וכדלהלן.
 - לרבנן – ששה דברים: א. אגוזי פרך. ב. רמוני בדין. ג. חביות סתומות. ד. חלפי תרדין. ה. קולחי כרוב. ו. דלעת יונית^{יח}.
 - לר"מ – לר' יוחנן את שדרכו להמנות (כלומר דבר שדרכו תמיד במנין) לר"ל כל שדרכו להמנות (כלומר אפילו דבר שפעמים דרכו במנין ופעמים אין דרכו במנין)^{טז}.
 - דין 'שאני אומר':
 - בדאורייתא – לא נאמר דין 'שאני אומר'.
 - בדרבנן באופן שאין רוב חולין – לר' יוחנן נאמר דין 'שאני אומר' ולריש לקיש לא נאמר דין 'שאני אומר'.
 - בדרבנן באופן שיש רוב חולין – נאמר דין 'שאני אומר'.
 - דין 'קמא קמא בטיל' – נאמר באופן שאין רוב מהאיסור וכן באופן שאין טעם של איסור^{כא}.
- ◆ האם אנדרוינוס יכול לשאת אשה – למ"ד שנחשב זכר ודאי יכול לשאת אשה, ולמ"ד שנחשב ספק זכר ספק נקבה לא יכול לשאת אשה.

☞ **השלמות** ☞

- יד בדברי הברייתא מבואר שבן שמנה שנולד בשבת כיון שאינו בר קיימא נחשב למוקצה ואסור לטלטלו, אבל מותר לאמו לשחות עליו ולהניק מפני הסכנה.
- טו בדברי רבן שמעון בן גמליאל מבואר שנחשב לבר קיימא באופן ששה שלשים יום אבל באופן שלא ששה שלשים יום אינו נחשב לבר קיימא, ונחלקו רש"י ותוס' בדעת ת"ק ורבי: לרש"י לת"ק אינו נחשב בר קיימא לעולם, ולרבי נחשב בר קיימא לאחר עשרים שנה. לתוס' לת"ק נחשב בר קיימא באופן שחי עשרים שנה, ולרבי נחשב בר קיימא לאחר שלשים יום.
- בפשטות תינוק בן שמנה שנולד בשבת ונגמרו סימניו אינו נחשב למוקצה, אמנם תוס' מחדש שלפי ת"ק בן שמנה נחשב למוקצה גם באופן שכלו לו חדשיו, משום שלא שכיח שיחיה עשרים שנה ויהיה בר קיימא.
- טז ר' יוסי אומר שאנדרוינוס כהן מאכיל את אשתו בתרומה, ור"ל מבאר שמדובר בזמן הזה שכל התרומה דרבנן ולכן למרות שאנדרוינוס ספק זכר ספק נקבה יכול להאכיל את אשתו, אבל בזמן שבית המקדש קיים אינו מאכיל את אשתו בין בתרומה דאורייתא (דגן תירוש ויצהר) ובין בתרומה דרבנן גזירה (שאר פירות וירקות) שמה תאכל גם בתרומה דאורייתא.
- יז ר' יוסי אומר שאנדרוינוס כהן מאכיל את אשתו בתרומה, וריש לקיש מבאר שר' יוסי סובר שאנדרוינוס נחשב זכר ודאי ולכן יכול להאכיל את אשתו בין בתרומה דרבנן ובין בתרומה דאורייתא ובין בקדשים (כגון חזה ושוק).
- יח ר"ע סובר כדברי רבנן, אמנם ר"ע מוסיף שככרות של בעה"ב גם נחשבים דבר חשוב.
- יט בדברי הירושלמי מבואר שלפי ר"ל 'את שדרכו להמנות' כולל את ששת הדברים שלפי רבנן נחשבים לדבר חשוב, וכן כולל עוד ארבעה דברים נוספים: א. חבילי תלתן. ב. בגד. ג. חוט צבוע שנארג בבגד. ד. ככרות של בעה"ב.
- בדברי הגמ' מבואר שהדין של ר"ל ש'כל שדרכו להמנות' נחשב דבר חשוב נאמרו בדבר שהוא מדאורייתא. ונחלקו תירוצי התוס' האם דברי ר"ל נאמרו בדבר שהוא מדרבנן (כגון כלאי הכרם בזמן הזה): לתירוץ הראשון נאמרו דברי ר"ל, ולתירוץ השני לא נאמרו דברי ר"ל ורק דבר ש'את שדרכו להמנות' נחשב דבר חשוב. ובדברי שהוא תרי דרבנן (כגון תרומת פירות וירקות בזמן הזה) לכ"ע לא נאמרו דברי ר"ל ורק דבר ש'את שדרכו להמנות' נחשב דבר חשוב.
- רש"י [ד"ה דברי הכל] מחדש שדברי ר' יוחנן 'את שדרכו להמנות' נאמרו רק באופן שיש הפסד מרובה ולכן דבר ש'כל שדרכו להמנות' בטל, אבל באופן שיש הפסד מועט גם דבר ש'כל שדרכו להמנות' אינו מתבטל. אמנם לפי תוס' [ד"ה דברי הכל] אין מקור לחילוק זה.
- כ המשנה אומרת 'שתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניהם שתי סאין אחת של חולין ואחת של תרומה ונפלו אלו בתוך אלו מותרים שאני אומר תרומה לתוך תרומה נפלה וחולין בתוך חולין נפלו'.
- כא הגמ' בעבודה זרה [עג א] אומרת 'המערה יין נסך מחבית לבור אפילו כל היום כולו ראשון ראשון בטל', ובדברי הגמ' בסוגיא מבואר שדין זה לא נאמר באופן שיש רוב איסור, ותוס' מבאר שדין זה לא נאמר באופן שיש טעם של איסור משום ש'טעם כעיקר' ואסור מהתורה.